

Wstęp

Rozważania zawarte w niniejszym numerze koncentrują się wokół filozoficznej refleksji nad człowiekiem, czyli filozofii człowieka (inaczej: antropologii filozoficznej). Zainteresowania tą problematyką wyraźnie nasiliły się po tragicznych doświadczeniach wojen światowych. Wiek XX to z pewnością jedno z najbardziej kontrowersyjnych stuleci drugiego tysiąclecia dziejów. Równocześnie, jak w mało którym z poprzednich, człowiek święcił w nim triumfy ducha i cywilizacji dzięki swemu rozumowi. Zarazem był to wiek ludzkich dramatów i dehumanizacji, pogardy człowieka i wystawiania go na niebezpieczne próby dziejowe. Jak nigdy przedtem człowiek był też obiektem powszechnego zainteresowania, bo rosła jego rola, pozycja i funkcja (szeroko rozumiana) we wszystkich dziedzinach życia. Aby istnieć, człowiek wymagał pomocy ze strony różnych nauk, również filozofii.

Człowiek od dawna był przekonany zarówno o swej wielkości, jak i ułomności, zawsze interesował się sobą. Będąc obiektem poznania i sam poznając, coraz częściej i śmieiej pytał o to, jaki jest człowiek, skąd się wziął i dokąd zmierza, kim jest. Pytania te także dzisiaj należą do najtrudniejszych w ludzkiej refleksji nad samym sobą. Interesując się sobą, sensem swego życia, swoją pozycją w otaczającym świecie, relacją do Innego, pomimo wielu wieków badań i przemyśleń człowiek uświadamia sobie, że jest bardziej tajemnicą niż obiektem zbadanym. Nauki szczegółowe dostarczają tylko fragmentarycznej wiedzy o człowieku, wobec czego coraz bardziej dostrzegamy konieczność i niezbędność dociekań filozoficznych, w których nie chodzi tylko o przedstawianie dziejów filozofii poszukującej prawdy o człowieku, ale o spojrzenie na człowieka z pozycji współczesnej, by refleksja filozoficzna umożliwiła nam orientację w dzisiejszym świecie, by stanowiła pomoc w rozstrzygnięciu problemów zewnętrznego świata.

Tematyka artykułów w kolejnym numerze „Humaniora” jest różnorodna, podobnie jak szeroki jest przedmiot filozofii człowieka. Są one tylko przyczynkiem do trwających współcześnie dyskusji dotyczących człowieka w myśli filozoficznej.

Małgorzata Bogaczyk-Vormayr w tekście *Falsz egzystencji. Człowiek w dziele Franza Kafki*, opierając się na powieściach, opowiadaniach, dziennikach i listach Franza Kafki, zwraca uwagę przede wszystkim na znaczenie ontologicz-

ne „fałszu egzystencji”. Dowodzi istnienia nieustannego fałszu życia i literatury (literatura jako wartość życia). Pokazuje też trzy najważniejsze – w jej przekonaniu – Kafkowskie tematy/figury: czas, wstyd i głód oraz relacje do: ojca, kobiety i literatury.

Marcin Trydeński w artykule *Karla Jaspersa pytanie o człowieka* przedstawia namysł nad człowiekiem głównego reprezentanta egzystencjalizmu niemieckiego, ukazującego człowieka jako nigdy nieujętego w pełni, zawsze będącego tajemnicą, czymś więcej niż tym, co wie o sobie, jako tego, który nie może też być w pełni wyjaśniony. Zwraca zarazem uwagę na ważną metodę „rozjaśniania egzystencji” i egzystowanie będące możliwością podejmowania decyzji, opierające się na wolności uzyskanej dzięki specyficznemu odniesieniu do transcendencji.

Małgorzata Kowalska w swych rozważaniach analizuje relacje podmiot – przedmiot w kontekście mało znanej filozofii Maurice’a Merleau-Ponty’ego. Doświadczenie, jak dowodzi, jest w tej filozofii podstawowym łącznikiem, a pojęcie „relacji” doświadczeniem rzeczywistości. Doświadczenie warunkuje kontakt sfery pozbawionej cielesności z tym, co ucieleśnione – od świadomości i odczuwania przez nią ciała do wyjścia naprzeciw całemu światu. Francuskiego myśliciela interesują zwłaszcza warunki możliwości doświadczenia, stąd wnikliwie analizuje jego składowe, określa status ciała, poszukuje jego formy, wskazuje na udział nawyków w jego odczuwaniu, zwraca uwagę na fenomen percepcji i rolę osamotnienia w doświadczeniu rzeczywistości. Takie ujęcie umożliwia – jak podkreśla Autorka – próbę zrozumienia relacji twórcy i odbiorcy obrazu malarskiego.

Eliza Karczyńska omawia pojęcie narracji i jej rolę w odkrywaniu tożsamości człowieka. Dzięki narracji człowiek nie tylko może zrozumieć, ale też kreować siebie. Autorka przedstawia podmiot tworzący swoją tożsamość i odkrywający moralność poprzez opowieść w filozofii hermeneutycznej Paula Ricoeura. Zauważa, że filozofia tego myśliciela wyróżnia rolę dialogiczności oraz Innego w budowaniu własnej tożsamości, co umożliwia jej porównanie prezentowanego stanowiska z koncepcją Charlesa Taylora, który nie należy do kręgu hermeneutyków i wskazuje na społecznie zakorzeniony charakter naszego istnienia. Pokazuje zarazem, iż pojęcie ludzkiej tożsamości w wielu przypadkach u obu myślicieli jest zbieżne, wskazując też na różnice i wzajemne uzupełnienia tych koncepcji.

Inny charakter mają artykuły przedstawiające problemy współczesnego człowieka z pozycji interdyscyplinarnej, pokazujące związki antropologii filozoficznej z etyką, estetyką, religią, a także medycyną czy biologią i inżynierią genetyczną.

Ewa Nowak w swoim tekście definiuje zjawisko *human enhancement* (wzmocnienie i modyfikacja naturalnego wyposażenia) i omawia źródła ideału doskonałości w tradycyjnej sztuce lekarskiej, a także w judaizmie. Jak sugeruje Autorka, *human enhancement* jest starszy niż odkrycia liberalnej eugeniki. Zestawia też i porównuje to, co charakterystyczne dla praktyk medyczno-klinicznych z praktykami *human enhancement*. Dowodzi, że trans- i posthumanistyczne meta-

morfozy mają miejsce poza granicą doskonalenia człowieka. Interesuje ją przede wszystkim niedostrzegalne, a zarazem radykalne i pospieszne przemieszczenie granicy między etycznie, estetycznie i medycznie, a także religijnie zasadnym doskonaleniem lub modyfikacją własności i sprawności ludzkich a coraz słabiej uzasadnianą etycznie, estetycznie, medycznie i religijnie kreacją istot o wyjątkowych właściwościach i sprawnościach.

Filip Bardziński w artykule *Czwarta rewolucja. Transformacje pojmowania natury ludzkiej w etyce schyłku XX wieku* podkreśla, że zredukowanie etyki do biologii można uznać za czwartą rewolucję w nauce, zbieżną z odkryciami Kopernika, Darwina i Freuda. Poprzez analizę różnych koncepcji inżynierii genetycznej, np. Roberta Nozicka, Jonathana Glovera, Petera Singera, pragnie wykazać znaczenie i konsekwencje owej rewolucji.

Duża różnorodność tematyczna i często śmiała refleksja filozoficzna zamieszczonych artykułów obrazuje tylko niektóre skomplikowane problemy egzystencji oraz pozycji człowieka, zwłaszcza we współczesnym świecie.

Ewa Piotrowska

